

Lucian Maidanuc

TEMPLUL DE ARAMĂ

BIOGRAFIA LUI PADMASAMBHAVA,
ÎNTEMEIETORUL BUDDHISMULUI TIBETAN

EDITURA HERALD
București

*Maestrului meu,
Chögyal Namkhai Norbu Rinpoche*

Cuprins

PREFAȚĂ	11
PREAMBUL	16
MULȚUMIRI	18

PARTEA ÎNTÂI INTRODUCERE

CAPITOLUL 1. CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE	25
1.1. O uriașă provocare	25
1.2. Scopul lucrării și metodologia	27
1.3. Limitele lucrării	30
CAPITOLUL 2. CONȚINUT ȘI TERMINOLOGIE	32
2.1. Structura lucrării	32
2.2. Precizări terminologice	34
2.3. Precizări privind transliterarea cuvintelor tibetane	36

PARTEA A DOUA CONTEXTUL *ZANGS GLING MA*

CAPITOLUL 3. CONTEXTUL LITERAR, AUTORII ȘI CONTEXTUL ISTORIC	41
3.1. Considerații introductive	41
3.2. <i>Zangs gling ma</i> ca biografie spirituală (<i>rnam thar</i>)	46

3.3. <i>Zangs gling ma</i> ca învățătură-tezaur (<i>gter ma</i>)	53
3.4. Descoperitorii de învățături-tezaur (<i>gter ston</i>)	59
3.5. <i>Ye shes mTso rgyal</i> , testatoarea <i>Zangs gling ma</i>	65
3.6. <i>Nyang ral Nyi ma</i> ‘Od zer, descoperitorul <i>Zangs gling ma</i>	68
3.7. Un mare semn de întrebare	71
3.8. Contextul istoric al <i>Zangs gling ma</i>	75
3.9. Concluzii	77
CAPITOLUL 4. BUDDHISMUL VAJRAYĀNA:	
CÂTEVA REPERE ESENȚIALE	80
4.1. Considerații introductive	80
4.2. O abordare diferită: valorificarea naturii umane pe calea împlinirii spirituale	83
4.3. Începuturile buddhismului tantric	86
4.4. Tantra buddhistă și tantra hinduistă	91
4.5. Mahāyāna și Vajrayāna, între antinomie și complementaritate	93
4.5.1. Mahāyāna și Vajrayāna în antinomie: speculația metafizică și experiența nemijlocită	94
4.5.2. Mahāyāna și Vajrayāna în complementaritate: călugărul învățat și yoghinul realizat	99
4.5.3. Elemente ale metafizicii Mahāyāna adoptate de Vajrayāna	103
4.6. Tehnologia iluminării: <i>upāya</i> , mijloacele iscusite din Vajrayāna	107
4.6.1. Elementele de bază ale practicii Vajrayāna: o scurtă enumerare	108
4.6.2. Elementul central al practicii Vajrayāna: yoga divinităților	111
4.6.3. Elementul indispensabil al practicii Vajrayāna: relația dintre maestru și discipol	113
4.7. Concluzii: paradoxul tantric	115

PARTEA A TREIA

**PORTRETUL ISTORIC
AL LUI PADMASAMBHAVA**

CAPITOLUL 5. IMAGINEA LUI PADMASAMBHAVA

ÎN TEXTELE TIBETANE ANTERIOARE <i>ZANGS GLING MA</i>	121
5.1. Considerații introductive	121
5.2. Sursele examinate	123
5.3. <i>dBa' bzhed</i> : Mărturia lui <i>dBa'</i>	124
5.3.1. <i>dBa' bzhed</i> și legătura cu clanul <i>dBa'</i>	125
5.3.2. Ce este <i>dBa' bzhed</i>	127
5.3.3. Padmasambhava în <i>dBa' bzhed</i>	128
5.3.4. Câteva considerații în legătură cu <i>dBa' gSal nang</i> și Padmasambhava	135
5.3.5. Scurte concluzii privind <i>dBa' bzhed</i>	137
5.4. Cele patru manuscrise Dunhuang	139
5.4.1. Padmasambhava ca vidyādhara și Al Doilea Buddha, în ITJ644	139
5.4.2. Padmasambhava ca maestru al tradiției Vajrakīlaya, în PT44	141
5.4.3. Padmasambhava ca autor de comentarii tantrice, în ITJ321	143
5.4.4. Padmasambhava ca îmblânzitor de spirite feminine, în PT307	143
5.5. Concluzii	146

PARTEA A PATRA

**CELE ȘAPTE IPOSTAZE ALE IMAGINII LUI
PADMASAMBHAVA ÎN *ZANGS GLING MA***

CAPITOLUL 6. ASCETUL NEBUN (<i>SMYON PA</i>)	151
6.1. Considerații introductive	151

6.2. O privire generală asupra capitolului 2 din <i>Zangs gling ma</i>	152
6.2.1. Dansul de pe acoperișul palatului	153
6.2.2. Plecarea în exil	159
6.2.3. Șederea în Dumbrava Rece	162
6.2.4. Bătălia cu regele malefic	170
6.2.5. Peregrinările prin câmpuri funerare	176
6.3. Transformarea în <i>heruka</i>	185
6.3.1. Sensul transformării în <i>heruka</i>	185
6.3.2. Opt trepte ale transformării în <i>heruka</i>	188
6.4. O posibilă legătură cu tradiția <i>smyon pa</i> , nebunii sfinți ai Tibetului	192
6.4.1. <i>Smyon pa</i> , nebunii sfinți din buddhismul tibetan	193
6.4.2. Padmasambhava văzut ca <i>smyon pa</i>	196
6.4.3. Ipoteze privind legătura dintre Padmasambhava și tradiția <i>smyon pa</i>	200
6.5. Concluzii	201
CAPITOLUL 7. DISCIPOLUL (<i>SLOB MA</i>)	203
7.1. Considerații introductive	203
7.2. Capitolul 3 din <i>Zangs gling ma</i> : examinarea textului	205
7.2.1. Întâlnirea cu maestrul Prabhāhasti	205
7.2.2. Întâlnirea cu servitoarea Kumārī	208
7.2.3. Întâlnirea cu <i>Kun dga' mo</i> și inițierea tantrică	210
7.2.4. Primirea învățăturilor tantrice de la cei zece maeștri	213
7.3. Inițierea tantrică în <i>Zangs gling ma</i>	217
7.3.1. Treptele prealabile inițierii	217
7.3.2. Călugărița <i>Kun dga' mo</i> , ca manifestare a Vajrayoginī	221

7.3.3. Inițierea tantrică: o scurtă comparație între tradiție și textul din <i>Zangs gling ma</i>	224
7.4. Cele zece învățături tantrice primite de Padmasambhava	228
7.5. Concluzii	231
CAPITOLUL 8. EROUL (<i>DPA' BO</i>)	233
8.1. Considerații introductive	233
8.2. Prima parte a capitolului 4 din <i>Zangs gling ma</i> : examinarea textului	234
8.2.1. Padmasambhava și Mandāravā în peștera din Māratika	235
8.2.2. Prima ardere pe rug, în <i>Za hor</i>	241
8.2.3. A doua ardere pe rug, în Oḍḍiyāna	245
8.3. Hayagrīva și Vajravārāhī, modele divine pentru eroul tantric și eroina tantrică	252
8.4. Arderea pe rug și apariția din lotus: semnificații și conexiuni	254
8.5. <i>Karmamudrā</i> , poarta spre realizarea supremă	258
8.6. Concluzii	265
CAPITOLUL 9. ÎMBLÂNZITORUL DE DEMONI (<i>BDUD 'DUL</i>)	267
9.1. Considerații introductive	267
9.2. Examinarea textelor din <i>Zangs gling ma</i> privind îmblânzirea spiritelor	269
9.2.1. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în Bodhgaya, în partea finală a capitolului 4	269
9.2.2. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în peștera Yang le shod din Nepal, în capitolul 5	272
9.2.3. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> la sosirea în Tibet, în capitolul 9	278
9.2.4. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> la prima întâlnire cu regele tibetan, în capitolul 10	284

9.2.5. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în <i>bSam yas</i> , în capitolul 11	288
9.2.6. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în capitolul 20, căutând gardian pentru <i>bSam yas</i>	291
9.3. Îmblânzirea spiritelor în <i>Zangs gling ma</i> : înțelesurile ei, personajele și metoda	297
9.3.1. Polaritatea îmblânzit <i>versus</i> neîmblânzit	297
9.3.2. Înțelesurile îmblânzirii: subjugare violentă și cucerire non-violentă	300
9.3.3. Îmblânzitorul: maestrul	303
9.3.4. Neîmblânzitul: cele opt clase de zei și demoni	306
9.3.5. Îmblânzitul: <i>dharma</i> pāla, protectorii buddhismului	311
9.3.6. <i>Thabs</i> și <i>'dul ba</i> : metoda îmblânzirii	314
9.4. Îmblânzirea spiritelor: compararea textelor din <i>Zangs gling ma</i> cu cele anterioare ei	326
9.5. Îmblânzire <i>versus</i> anihilare, din perspectiva abordării Vajrayāna	330
9.6. Concluzii	333
CAPITOLUL 10. MAESTRUL (<i>SLOB DPON</i>)	336
10.1. Considerații introductive	336
10.2. Examinarea textelor	338
10.2.1. Acordarea inițierii tantrice și transmiterea învățăturilor	340
10.2.2. Conducerea ritualurilor tantrice	343
10.2.3. Alcătuirea de practici tantrice	346
10.2.4. Traducerea de texte tantrice	351
10.2.5. Acordarea de învățături și sfaturi privind conduita	358
10.2.6. Îndreptarea încălcărilor de <i>samaya</i> ale discipolilor, prin primirea confesiunii lor	364
10.2.7. Explicarea învățăturilor Vajrayāna	367

10.3. Cele trei niveluri ale inițierii tantrice în <i>Zangs gling ma</i>	369
10.4. Padmasambhava ca deținător al liniei de transmitere și chestiunea legitimității	372
10.5. Rolurile maestrului tantric	375
10.6. Adecvarea învățăturilor tantrice la nevoile discipolilor	378
10.7. Câteva aspecte privind relația dintre maestru și discipol în <i>Zangs gling ma</i>	386
10.8. Concluzii	389
CAPITOLUL 11. ATOTCUNOSCĂTORUL	
(<i>KUN MKHYEN</i>)	392
11.1. Considerații introductive	392
11.2. Examinarea textelor	396
11.2.1. Cunoașterea trecutului	397
11.2.2. Cunoașterea viitorului	399
11.2.3. Cunoașterea gândurilor celorlalți	403
11.2.4. Folosirea puterilor magice și aparițiilor miraculoase	404
11.2.5. Ascunderea învățăturilor <i>gter ma</i>	411
11.3. Cele șase cunoașteri supranaturale (<i>mngon shes drug</i>)	419
11.4. Relația dintre Atotcunoscător (<i>kun mkhyen</i>) și <i>vidyādhara</i> (<i>rig 'dzin</i>)	421
11.5. Relația dintre Atotcunoscător (<i>kun mkhyen</i>) și <i>mahāsiddha</i> (<i>grub chen</i>)	426
11.6. Concluzii	432
CAPITOLUL 12. ILUMINATUL (<i>SANGS RGYAS</i>)	
12.1. Considerații introductive	434
12.2. Apariția miraculoasă a lui Padmasambhava	435
12.3. Floarea de lotus	438
12.4. Autogenerarea	440
12.5. Padmasambhava ca <i>nirmāṇakāya</i>	442

12.6. Padmasambhava ca emanație a lui Buddha Amitābha și Avalokiteśvara	444
12.7. Concluzii	447

PARTEA A CINCEA

IMAGINEA LUI PADMASAMBHAVA, ÎNTRE MIT ȘI ISTORIE

CAPITOLUL 13. TREI PORTRETE ALE LUI PADMASAMBHAVA	451
13.1. Considerații introductive	451
13.2. Primul portret al lui Padmasambhava, în șapte ipostaze	451
13.3. Al doilea portret: cele opt manifestări ale lui Guru Rinpoche în <i>Zangs gling ma</i>	456
13.4. Al treilea portret: autoportretul lui Padmasambhava, în nouă ipostaze	465
CAPITOLUL 14. O PRIVIRE COMPARATIVĂ ÎNTRE <i>ZANGS GLING MA</i> ȘI TEXTELE ANTERIOARE EI	469
14.1. Punctul de plecare	469
14.2. Compararea textelor	472
14.2.1. Textele cu similaritate semnificativă: îmblânzirea spiritelor	473
14.2.2. Textele cu similaritate discutabilă	478
14.2.3. Textele cu abordări diametral opuse: pledoariile celor două tabere adverse	485
14.2.4. Textele care nu au corespondent în <i>Zangs gling ma</i>	488
14.2.5. Concluzii preliminare privind compararea textelor	490
14.3. Chestiunea duratei șederii lui Padmasambhava din Tibet	493
14.3.1. Cele două pledoarii	493

14.3.2. Padmasambhava în Tibet, înainte de invitarea sa la curtea regală tibetană	498
14.3.3. Șederea lui Padmasambhava în peștera din <i>mChims phu</i>	501
14.3.4. Concilierea divergențelor dintre <i>dBa' bzhed</i> și <i>Zangs gling ma</i>	507
14.4. Concluzii privind comparația dintre textele <i>Zangs gling ma</i> și cele anterioare ei	510
CAPITOLUL 15. TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE <i>ZANGS GLING MA</i>	515
CAPITOLUL 16. CONCLUZII GENERALE	520
BIBLIOGRAFIE	522

Padmasambhava (Guru Rinpoche)

Statuia *Gu ru nga 'dra ma*, mănăstirea Samye, Tibetul central
(fotografie realizată de regina-mamă a Sikkim-ului,
înainte ca statuia să fie distrusă)

Tradiția spune că statuia datează din secolul al VIII-lea
și ar fi fost binecuvântată de Padmasambhava.

བདག་གི་ཕ་ནི་རང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཡིན་ནོ།
 མ་ནི་ཆོས་དབྱིངས་ཀྱན་ཏུ་བཟང་མོ་ཡིན་ནོ།
 རིགས་ནི་དབྱིངས་དང་རིག་པ་གཉིས་སུ་མེད་པར་གཏོགས་སོ།
 ཡུལ་ནི་ཆོས་དབྱིངས་སྐྱེ་བ་མེད་པར་བཟང་ངོ།
 ཟས་སྐལ་ནི་གཉིས་སྒྲུང་གི་རྟོག་པ་ཟེཾ།
 འདིར་ནི་ཉོན་མོངས་པ་གསོད་པའི་སྦྱོང་བ་བྱེད་དོ།

bdag gi pha ni rang rig pa'i ye shes yin /
ma ni chos dbyings kun tu bzang mo yin /
rigs ni dbyings dang rig pa gnyis su med par gtogs /
yul ni chos dbying skye ba med par bzung /
zas skal ni gnyis snang gi rtog pa za /
'dir ni nyon mongs pa gsod pa'i spyod pa byed /

Tatăl meu este înțelepciunea cunoașterii intrinseci,
 Mama mea este Samantabhadri, care este *dharmadhātu*,
 dimensiunea realității ultime,
 Casta de care aparțin este cea a dimensiunii ultime și a
 cunoașterii, care sunt nonduale,
 Țara din care provin este *dharmadhātu*, dimensiunea
 realității ultime, care este fără naștere,
 Hrana pe care o mănânc sunt concepțiile dualității,
 Iar ceea ce am de făcut aici este să anihilez emoțiile
 distructive. (t.n.)*

* În prezenta lucrare am folosit următoarele abrevieri: „t.n.” pentru „(în) tra-
 ducerea noastră”, „t.f.” pentru „(în) transliterare fonetică”, „sanskrit.” pentru
 „(în) limba sanscrită” și „tib.” pentru „(în) limba tibetană”.

Prefață

Templul de aramă. Biografia lui Padmasambhava, întemeietorul buddhismului tibetan este cartea de debut a domnului Lucian Maidanuc. Ea reprezintă concretizarea unui proiect de cercetare doctorală impresionant, desfășurat între anii 2018-2024, și soldat cu acordarea celei mai înalte distincții doctorale („Excelent”).

Lucrarea deschide cum nu se poate mai frumos noua colecție, *Religiile lumii*, inițiată cu generozitate în cadrul Editurii Herald. Colecția își propune, de altfel, programatic, să publice lucrări originale, valoroase și contributive, realizate, ca urmare a unor demersuri riguroase de documentare și cercetare, de către cercetători și specialiști în studiul religiei.

Cărțile vor fi tot atâtea porți către înțelegerea nuanțată, neconfesională a fenomenului religios, tratând teme, texte ori practici relevante pentru marile tradiții religioase ale lumii.

Ca prim demers de acest tip, cartea dlui. Lucian Maidanuc constituie o contribuție unică, de netăgăduit în domeniul studiilor buddhiste, în general, cu accent pe buddhismul tibetan, în special. Avem în față prima carte din spațiul academic, românesc și internațional, care analizează prestigioasa biografie *Zangsgling ma* a Marelui Maestru Padmasambhava, supranumit *Guru Rinpoche*, oferind și traducerea din limba tibetană a fragmentelor reprezentative.

Dl. Lucian Maidanuc a absolvit masteratul de Studii Religioase – Texte și Tradiții din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, cu rezultate de excepție. Pasiunea pentru studiul buddhismului tibetan a început cu mulți ani înaintea înscrierii la masterat. Consecvența și seriozitatea cu care dl. Lucian Maidanuc a înțeles să abordeze academic religiile Indiei, dar și tradițiile abrahamice, ne-a surprins plăcut.

Perseverența în adâncirea cunoașterii buddhismului tibetan a rămas neștirbită pe toată perioada studiilor. La dedicația și riguroasa în aprofundarea acestui domeniu, s-a adăugat înțelegerea necesității de a învăța limba tibetană pentru o abordare adecvată a lucrării *Zangs gling ma* la nivel doctoral.

După o străduință de ani de zile de a se familiariza cu marile texte și învățăături ale buddhismului tibetan, dl. Lucian Maidanuc a ales să se și specializeze în acest domeniu puțin cunoscut și îndeobște comercial abordat la noi, cu câteva excepții notabile în registrul editorial (publicațiile Editurii Herald și cele ale Editurii Rabten). Lucrarea dlui. Lucian Maidanuc este, astfel, prima carte în domeniul buddhismului tibetan, care analizează în filigran o lucrare clasică, având între multe alte instrumente de lucru și cunoașterea limbii tibetane. Abordarea este, de aceea, complexă, îmbinând cu ingeniozitate dimensiunea filologică și cea hermeneutică. Gestul este unul auroral în cultura română, temeinic și întemeietor. Dificultățile au fost multiple: inexistența unei literaturi secundare în limba română, imprecizia și ambiguitatea terminologică în redarea conceptelor din această arie de cercetare în limba română, nefamiliarizarea publicului românesc (căci specialiști încă nu avem în acest domeniu) cu textele semnificative ale tradiției tibetane (de unde și nevoia de a introduce detalii referitoare la termeni-cheie, teme, motive, rituri, nume proprii care apar în interiorul biografiei), încercarea de a aborda riguros textul tibetan, fără contaminările confesionale sau ezoteric-comerciale cu care ne-am obișnuit în spațiul românesc atunci când vorbim despre practici și tradiții orientale (din nou, cu câteva excepții, dacă ne referim, de exemplu, la specialiști precum Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, Amita Bhose, Ovidiu Cristian Nedu, Vlad Șovărel). O dificultate majoră o constituie și inexistența, în general, a unei literaturi de specialitate consistente cu privire la *Zangs gling ma*. Nici traducerile în limbi de circulație nu sunt multe, iar acolo unde ele există, nu au fost întotdeauna realizate cu atenție.

Prin toate acestea, contribuția dlui. Lucian Maidanuc se vădește a fi una remarcabilă, cu toate neajunsurile unui demers care, fiind unul deschizător de drumuri, ar putea întâmpina peste ani criticile viitorilor specialiști. Eforturile secundare necesare pentru introducerea unui astfel de text în spațiul românesc fac ca tema aleasă de dl. Maidanuc să fie mult mai greu de abordat decât o temă amplu ilustrată bibliografic și dezbătută deja în mediile academice.

Doresc să mai adaug, pe lângă relevanța academică a dlui. Lucian Maidanuc, încă o dimensiune care a contribuit decisiv la împlinirea acestui proiect în forma pe care o avem acum: dl. Lucian Maidanuc înțelege buddhismul tibetan și din interior, ca practicant. Respectul și devoțiunea față de marii Maeștri și față de textele acestei tradiții îl așază pe dl. Lucian Maidanuc în cea mai frumoasă postură a unui cercetător: aceea din care, îndrăgind textele de care se ocupă, este receptiv în a primi și asculta mesajul lor mai adânc, fără să pună înaintea cuvântului lor cunoașterea stearpă, exterior-academică, sau pretențiile specialistului arogant care își știe, autosuficient, domeniul. Cu toate acestea, erudiția dlui. Lucian Maidanuc în registrul studiilor tibetane este impresionantă.

Astfel, din exterior, putem spune că dl. Maidanuc a ales ferm și elocvent acest text tibetan, însă din interior, cel mai probabil acest text și-a ales cercetătorul, pentru a ajunge până la noi prin filtrul mijlocirii domniei-sale și cu binecuvântările primite din partea celor care, întâmpinați cu respectul și deschiderea cuvenite, i le-au oferit.

La toate cele menționate până acum, aș adăuga succint și câteva detalii privitoare la cunoașterea aparte a dlui. Lucian Maidanuc cu privire la moștenirea și tradiția autentică a buddhismului tibetan. Dl. Maidanuc a întreprins călătorii de studiu și documentare în India, Nepal și Tibet, vizitând nenumărate așezări și lăcașuri de cult tibetane. Domnia-sa nu este un „cercetător din fotoliu”, cum sunt mulți specialiști din universitățile europene,

care nu au vizitat niciodată Tibetul, dar s-au specializat în buddhism tibetan și susțin cursuri de tibetologie.

Cartea este polifonică. Dl. Lucian Maidanuc are capacitatea de a sintetiza și de a ordona informații din paliere diverse, acordând o atenție aparte fiecărui detaliu și decelând semnificații multiple prin analize bogate intra- și intertextual. Perseverența, concentrarea și profunzimea demersului sunt impresionante.

Originalitatea cărții poate fi surprinsă la nivelul mai multor registre:

1. În plan tematic, alegerea biografiei *Zangs gling ma* ca sursă primară constituie un gest de curaj, în condițiile în care analiza lui, filologic și hermeneutic, nu s-a făcut până în prezent, iar decuparea imaginii Marelui Maestru Padmasambhava, cu toate nuanțele ei din text, este, de asemenea, un demers singular, complex și cu atât mai important cu cât personalitatea lui Guru Rinpoche este unul din marile repere, întemeietoare, ale buddhismului tibetan.

2. În plan metodologic, dl. Lucian Maidanuc propune o analiză unică a imaginii lui Padmasambhava, pornind, pe de o parte, de la termenii tibetani și conotațiile lor particulare în buddhismul tibetan, iar, pe de altă parte, de la analiza hermeneutică, menită să scoată la lumină înțelesuri mai adânci, care nu se întrezăresc la o simplă lectură, fie și foarte atentă, a biografiei.

3. În planul instrumentarului utilizat, dl. Lucian Maidanuc face pentru prima dată în limba română o interpretare academică adecvată a biografiei *Zangs gling ma*, cu instrumente pertinente conceptual și terminologic, oferind și traducerea proprie în limba română, din limba tibetană, a fragmentelor-cheie pentru analiza întreprinsă.

Abilitățile excepționale de documentare și cercetare ale dlui. Maidanuc, maturitatea și pertinenta abordării, subtilitatea și rafinamentul pe care le exprimă utilizând un aparat conceptual

riguros și sugestiv deopotrivă recomandă cu prisosință această carte drept reper de netăgăduit pe harta studiilor tibetane.

După cum anticipează și autorul ei, așteptăm cu nerăbdare, în prelungirea acestui gest auroral, și prima traducere a biografiei *Zangs gling ma* din limba tibetană în limba română.

Madeea Axinciuc

Preambul

Prezenta lucrare constituie o versiune adaptată pentru publicare a tezei de doctorat cu titlul „Imaginea lui Padmasambhava în *Zangs gling ma*”, pe care am susținut-o la data de 22 ianuarie 2024. Ea este rezultatul unei cercetări derulate sub îndrumarea prof. dr. habil. Madeea Axinciuc, care a început în octombrie 2018, când am fost admis la Școala Doctorală de Studii Literare și Culturale din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, și a continuat până în septembrie 2023, când am reușit să închei teza; așadar, lucrarea de față este concretizarea unui efort care s-a întins, într-un fel sau altul, pe durata a aproape cinci ani.

„Templul de Aramă” este traducerea în limba română a denumirii tibetane *Zangs gling ma* (t.f., *Zanglingma*), sub care este cunoscută prima biografie completă a marelui maestru buddhist Padmasambhava, numit și *Guru Rinpoche*. Originar din India, Padmasambhava a ajuns în Tibet undeva pe la mijlocul celei de-a doua jumătăți a secolului al VIII-lea și, în pofida faptului că nu se cunoaște cu precizie cât timp a petrecut acolo și care a fost anvergura operei sale de misionariat, este creditat de tradiție cu un rol atât de important în răspândirea buddhismului în Tibet, încât adesea este considerat părintele fondator al buddhismului tibetan.

Această lucrare nu se mulțumește să ne aducă în fața biografiei marelui maestru care a schimbat definitiv destinul Tibetului, ci își propune să ne prezinte portretul său din perspectiva celor șapte ipostaze în care imaginea lui Padmasambhava apare în *Zangs gling ma*, „Templul de Aramă”. Este vorba despre un portret complex, surprins din șapte unghiuri diferite, întrucât cele șapte ipostaze pot fi comparate cu șapte fațete ale unui

diamant: deși fiecare dintre ele are o personalitate distinctă și propria sa strălucire, totuși doar împreună, toate șapte, pot de-săvârși frumusețea perfectă, fără nicio umbră sau fisură, cu care diamantul ne încântă ochii.

Așadar, în cele ce urmează vă voi prezenta portretul multi-dimensional al întemeietorului buddhismului tibetan, așa cum apare el într-un text tibetan pe cât de frumos și tulburător, pe atât de inspirat și profund: *Zangs gling ma*, „Templul de Aramă” – una dintre cele mai cunoscute biografii ale lui Guru Rinpoche.

Din moment ce buddhismul tibetan constituie cea mai importantă subdiviziune a buddhismului tantric, numit și Vajrayāna, această lucrare poate fi privită, în egală măsură, și ca o călătorie prin universul fascinant al buddhismului tantric, avându-l drept ghid chiar pe marele maestru Padmasambhava.

CAPITOLUL 1

Considerații introductive

1.1. O uriașă provocare

După trecerea lui Padmasambhava prin Tibet, în a doua jumătate a secolului al VIII-lea, a apărut, de-a lungul timpului, un uriaș număr de scrieri care sunt legate, într-un fel sau altul, de figura sa: biografii care îl au ca protagonist, practici tantrice în care el este figura centrală, ori învățături tantrice care îi sunt atribuite. Toate acestea caută să surprindă, în moduri și măsuri diferite, multiplele fațete ale imaginii extrem de complexe pe care Padmasambhava a lăsat-o moștenire buddhismului tibetan.

Faptul că mulți tibetani îi atribuie lui Padmasambhava un rol crucial în răspândirea buddhismului în Tibet, considerându-l părintele fondator al buddhismului tibetan sau chiar „Al Doilea Buddha” (*Sangs rgyas gNyis pa*), ori devoțiunea profundă cu care ei îl numesc Guru Rinpoche, „Prețiosul Maestru”, nu i-a împiedicat pe tibetologii occidentali să îl privească, nu o dată, cu surprinzător de multă neîncredere, contestându-i contribuția la propagarea printre tibetani a buddhismului sau chiar punându-i sub semnul îndoielii existența istorică. Imaginea istorică a lui Padmasambhava, așa cum poate fi ea conturată din puținele izvoare istorice care relatează despre el, pare a fi, uneori, într-o contradicție deconcertantă cu imaginea sa din marele număr de biografii care îi sunt închinată.

Să mai adăugăm și faptul că Guru Rinpoche este privit în moduri foarte diferite în școlile buddhismului tibetan, ceea ce face ca imaginea sa din școala *rNying ma*, care îl consideră părintele ei fondator, să fie împărțită într-o măsură semnificativă

de către adepții școlii *bKa' brgyud*, însă într-o măsură mai mică de către adepții școlii *dGe lugs*, care, începând din secolul al XVII-lea, a dominat în mod autoritar buddhismul tibetan.

Așa că portretul lui Padmasambhava pare a oscila între două extreme ale unui gigantic joc de lumini și umbre: pe de o parte, este imaginea austeră, parțială, minimalizată, compusă de tibetologii occidentali în baza puținelor surse istorice în care Padmasambhava este menționat; iar pe de altă parte, este imaginea devoțională rezultată din biografii – care îi atribuie puteri supraomenești cu o naturalețe dezarmantă –, considerată de tibetologii occidentali o idealizare pregnantă sau chiar o invenție pioasă. Și, în mod paradoxal, oricât de multe scrieri i-ar fi închinat lui Padmasambhava, alcătuirea unui portret complet al maestrului, care să poată părea acceptabil atât pentru tibetani, cât și pentru tibetologi, rămâne o uriașă provocare.

În prezenta lucrare vom încerca să ne asumăm o mică parte din această uriașă provocare, analizând imaginea lui Padmasambhava din perspectiva primei biografii complete închinată maestrului, cunoscută sub numele de *Zangs gling ma* și atribuită lui *Nyang ral Nyi ma 'Od zer* (t.f., *Nyangrel Nyima Özer*), care a trăit în secolul al XII-lea. În ea am identificat un număr de șapte ipostaze în care apare Padmasambhava, pe care le considerăm a fi cele șapte fațete distincte ale portretului său din această biografie: Ascetul nebun – *smyon pa* (t.f., *nyönpa*), Discipolul – *slob ma* (*lopma*), Eroul – *dpa' bo* (*pawo*), Îmblânzitorul de demoni – *bdud 'dul* (*dündül*), Maestrul – *slob dpon* (*loppön*), Atotcunoscătorul – *kun mkhyen* (*künkhyen*) și Iluminatul – *sangs rgyas* (*sanggyé*).

În afara celor șapte ipostaze deja menționate, Padmasambhava mai poate fi văzut, în *Zangs gling ma*, și ca traducător de texte tantrice – *lo tsA ba* (t.f., *lotsawa*), ca magician – *mthu mkhan* (*tumkhen*), ca testator al învățăturilor *gter ma*, ca *vidyādhara* sau *rig 'dzin* (*rindzin*) și ca *mahāsiddha* sau *grub chen* (*drupchen*). Însă vom demonstra că toate acestea nu constituie ipostaze distincte ale lui Padmasambhava în *Zangs gling ma*, ci

doar manifestări sau perspective diferite cu privier la două dintre cele șapte ipostaze, în întregime subsumate acestora: manifestarea ca traducător de texte tantrice este subsumată ipostazei Maestrului (*slob dpon*), iar manifestările ca magician, testator al învățăturilor *gter ma*, *vidyādhara* și *mahāsiddha* sunt subsumate ipostazei Atotcunoscătorului (*kun mkhyen*).

1.2. Scopul lucrării și metodologia

Scopul aceste lucrări este analizarea imaginii lui Padma-sambhava din *Zangs gling ma*, prin prisma celor șapte ipostaze în care el apare în textele biografiei. Deci, chiar dacă vom analiza imaginea maestrului din perspectiva unei singure biografii, ne dorim să o surprindem în întreaga ei complexitate, în toate ipostazele din *Zangs gling ma* care pot fi argumentate, în mod rezonabil, cu textele acesteia. Cu alte cuvinte, ceea ce ne propunem prin lucrarea de față este să compunem un portret multidimensional al maestrului, pe care ne dorim să îl obținem prin însumarea mai multor portrete realizate prin contemplarea sa din unghiuri și perspective diferite, însă toate în lumina textelor din *Zangs gling ma*.

Dintre cele douăsprezece versiuni ale biografiei enumerate de Lewis Doney în excelenta sa lucrare despre *Zangs gling ma*¹, noi ne-am bazat pe versiunea inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod* (t.f., *Rinchen Terdzö*)², alcătuită de marele cărturar

¹ Lewis Doney, *The Zangs gling ma. The First Padmasambhava Biography. Two Exemplars of the Earliest Attested Recension* (IITBS GmbH, International Institute for Tibetan and Buddhist Studies, 2014), 23-25, 42.

² Nyangralnyi ma 'od zer, „Slob dpon pad+ma 'byung gnaskyi skyes rabs chos 'byung nor bu'i phreng ba (rnam thar Zangs gling ma)”, *Rin chen gter mdzod chen mo pod dang po* (*The Great Treasury of Rediscovered Teachings*, vol. 1), de 'Jam mgon kong sprul, 1-190 (New Delhi: Shechen Publications, 2007-2016), <https://rtz.tsadra.org/index.php/Terdzo-KA-001>; *Rinchen Terdzö contributors*. „Terdzo-KA-001”, *Rinchen Terdzö*, accesat la 30 mai 2020, <https://rtz.tsadra.org/index.php?title=Terdzo-KA-001&oldid=117050>. Imaginile paginilor *dpe cha* ale textului (numerotate 1-190) sunt publicate la adresa <https://rtz.tsadra.org/images/d/dd/Terdzo-KA-001.pdf>. Precizăm

tibetan ‘*Jam mgon Kong sprul bLo gros mTha’ yas* (t.f., *Jamgön Kongtrul Lodrö Thayé*) (1813-1899). Doney a demonstrat în mod convingător că nu aceasta este versiunea cea mai veche a *Zangs gling ma*, însă legitimarea ei prin includerea în *Rin chen gter mdzod* a făcut-o tot mai răspândită și mai influentă, în detrimentul celei mai vechi versiuni³. În prezent, versiunea inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod* este atât publicată online pe site-ul *rtz.tsadra.org/* al Tsadra Foundation, în limba tibetană⁴, cât și tradusă în limba engleză de experimentatul traducător Erik Pema Kunsang⁵, astfel încât popularitatea ei actuală față de celelalte unsprezece versiuni ale *Zangs gling ma* nu mai poate fi pusă la îndoială. Oricum, deși versiunea inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod* (numită ZL1 de către Doney) nu este cea mai veche, nu poate fi exclusă posibilitatea ca și ea să provină, la fel ca versiunea cea mai veche (ZL3), tot de la *Nyang ral Nyi ma ‘Od zer*⁶.

Ca abordare metodologică, lucrarea noastră se dorește a fi sintetică și analitică totodată, având în vedere că ne propunem ordonarea și, uneori, reconsiderarea textelor din *Zangs gling ma* pe criterii tematice, făcând conexiunile necesare dintre texte și anumite teme din buddhismul Vajrayāna și Mahāyāna⁷ (inclusiv cele pe care noi le-am tratat ca ipostaze ale imaginii lui Padma-sambhava, dar nu doar ele), urmate de analizarea și interpretarea fiecăror în funcție de temele de care aparțin.

că în notele de subsol următoare ne vom referi la aceasta sub prescurtarea *Terdzo-KA-001*.

³ Doney, *The Zangs gling ma*, 25.

⁴ *Terdzo-KA-001*. Trebuie precizat că pe pe site-ul *rtz.tsadra.org/* nu este publicată doar *Zangs gling ma*, ci întreaga colecție *Rin chen gter mdzod*.

⁵ Yeshe Tsogyal, *The Lotus-Born. The Life Story of Padmasambhava*, trad. Erik Pema Kunsang (Boston: Shambhala, 1999).

⁶ Doney, *The Zangs gling ma*, 33, 39.

⁷ Așa cum vom arăta pe larg în capitolul 4 al acestei lucrări, Vajrayāna preia inventarul teoretic al Mahāyāna, astfel că temele majore ale Vajrayāna sunt, cel mai adesea, de sorginte Mahāyāna.